

Jedan moj boravak kući

Josip Splivalo, S. Francisco - Cal.

Iskrcao sam se sa parobroda »San Marco« jer je turistička sezona bila svršila. Ukrcati se na koji drugi parobrod nije mi bilo moguće, jer nisam nikoga poznavao, da se unaprijed preporučim, te sam se stoga morao povratiti kući. Odlazak s parobroda »Maria B.« (Babarović) bio je jedino po mojoj želji, jer sam definitivno imao namjeru proslaviti Novu godinu u društvu njihovih milih i dragih.

U ono vrijeme je bio običaj po selima da se obitelji sela, u večer sakupe kod jedne obitelji gdje bi sproveli vrijeme igrajući »tombulu«, jeli prikle i pili »kajpljicu kafe«. Ja sam bio tako umoran i pospan, te sam otišao spavati — i poslije dugog i tvrdog spavanja prilično kasno ustao. Moji su se već odavna bili ustali i vršili svoj rad tako, da se jutrom sve pripravi i da tako budu slobodni veći dio dana. Moja je majka već bila pripravila vatru u našem »špaheru« na taraci, gdje je moj otac bio ogradio malu kuhinju kao i malu blagovaonicu — i voda je vrela u »imbriku« za učiniti kafu. Ja sam želio da se to jutro kafa iskuha na »primus« spiritijeri, koju sam ja kući svojim donio, što su mi roditelji udovoljili, jer nisu željeli da tu radost uskrate njihovome Joziću, a opet su i oni bili znatiželjni da vide kako ta »mašina« radi. Ja sam se osjećao kao veliki »heroj« jer mi je odmah išlo za rukom da mi spiritijera funkcionira. Majka je kafu skuhalo i mi smo svi sjeli za stol, točali kolače — splitske kolače — koje sam ja sa sobom donio. Ovo je bilo jedno lijepo jutro godine 1912.

Čim smo pojeli kolače i popili kafu, ja sam skočio da pregledam naš dardin i okolo kuće. Vrijeme je bilo lijepo ali stučeno. Otišao sam na »Jut« — tako smo zvali jedan dio našeg zemljišta — nedaleko od kuće — i tu sam skočio na jednu veliku visoku stijenu odakle sam mogao uživati široku panoramu oklice. Na istu bi stijenu moji drugovi i ja često skočili, kad smo bili djeca. Sa ovog položaja se vidi donji dio Kraljevića sela, ispod sela cijelu Blatinu, selo Viganj, Bililo i sve do punte od Liberana, maldane naš cijeli kanal, otok Korčulu, otok Badiju — kao i nekoliko malenih otočića, koji izgledaju kao plivajuće dinje. Nebo je bilo čisto, bistro i vrlo modro, a sunce je već odavna bilo izvirilo iza najvišeg brijega na poluotoku Pelješcu, kojeg smo mi zvali »Monte Vipera«. Pripovijedalo se, da se je ovaj visoki vrhu-

nac zvao »Vipera«, jer da je na njemu bilo mnoštvo zmija toga imena i da je jedan stranac, koji je bio vješt zmijama dočuo o tome, te da je jednog ljeta došao i smjestio se na vrlo strateški položaj, te počeo zviždati i »čarati« zmije, te da ih je toliki broj došao prema njemu, da se je on prepao i od straha pobjegao. Da li je to bila istina ili ne, isto se je nama djeci pripovijedalo i mi smo kao djeca vjerovali. . .

Sa svijem što je bila zima, sunce je bilo tako toplo, da sam njegovu vrućinu duboko osjećao. Na toj stijeni sam sjedio i uživao krasnu i mirnu prirodu, kojom sam bio okružen fizički i duševno. Tu je bilo velikih stabala murava, rogača, oštrika, dubovine, a ispod stijene na desnu i lijevu stranu, te sve do mora bila je baština, puna svakojakih voćaka, većinom mjendula, oraha, smokava i maslina. Opazio sam gdje kuma Nina Krsteljeva otvara prozor blagovaonice u maloj kućici. Ja sam je pozdravio i čestitao joj. Ona je bila supruga kapetana Krstelja, koji je bio zapovjednik parobroda »San Marco«, na kojem sam ja bio ukrcao, kad sam prvi put išao na more, ili kako bi se to u ono vrijeme govorilo »trubhom za kruhom«. Također sam vidio gdje Marija Antonova trči niz skaline sa bujolom (sićem) u ruci da nahrani živine. Premda nije bila mlada, ona je ipak uvijek veselo skakala. Ja je pozdravim i ona mi veselo odgovori i reče mi, da neka dođem na »peć« i da će mi kroz prozor pružiti na pjatu prikala, koje je ona tog jutra pofrigala. Marija Antunova je bila dobra duša i skoro bi nam uvijek dala na pjatu zelja i krumpira kad bi ona kuhala »kačul« zelja. Već u starim godinama ju je njezin sin Nikola Krstelj doveo u Kaliforniju, gdje je živjela u dobroj zdravlju dugo godina i do posljednjeg časa je ona mogla »bez očala« da udije konce u iglu. Laka joj zemlja.

Napokon sam se kući povratio i pokupio sve cipele, te ih izredio na »pižul« ispred kuće, da ih očistim i lustram sa pomadom, u koju se je moralo pljuvati. To je bio moj nedjeljni rad još i prije nego sam na more otišao. Moja je majka skoro uvijek ostajala kod kuće, jer su je noge boljele i nije mogla dugo hodati, te sam ja išao sa sestrom Katicom. Sestra mi je robu uredila, ovo je bio prvi put da sam se obukao u košulju s koletom i kravatom, što je za mene bilo

vrlo neugodno, ali već sam na more bio izišao — postao čovjekom punim svakojakog iskustva — sa još ne dovršenih trinajest godina i tako obučan kao »jedna pupica« sam sa svojim drugovima iz sela išao do crkve, gdje je već mnogo naroda bilo sakupljeno. Svi koji su me vidjeli, bili su začuđeni da sam se kući povratio poslije onako kratkog boravka na moru. Moji drugovi su također bili iznenađeni, ali su se sretni osjećali, jer su sa mojim povratkom imali još jednog druga s kojim su mogli porazgovarati i igrati se na solde na »bak«. Mojih drugova je bilo posvuda, iza crkve i iza čempresa, gdje su se oni igrali na solde i činili veliku galamu pri mjeranju dalečine od bačenog solda i »baka«, da se pravilno ustanovi tko je bio prvi, tko drugi, a tko treći i t. d.

Narod bi otišao nedjeljom i drugim blagdanima u crkvu, jer je to bio običaj, kojeg su vršili donekle mehanično, a opet ići u crkvu je bilo jedino mjesto, gdje bi se ljudi sastali, vidjeli jedan drugoga, izmijenili svoje privatne, lokalne, kao i svjetske novosti, prema tome što ih je najviše interesiralo. Tu su se pozdravljali i o svemu razgovarali.

Viganj je imao poseban osebniji život. Tu je bilo brodoglasnika, kapetana, škrišana, mornara, seljaka, kao i raznih iseljenika povratnika iz Nove Zelandije, Australije i Amerike. Skoro svaki pojedini od ovih socijalnih staleža imao je svoje mjesto i na šetnji ispred crkve kao i u crkvi. Pred crkvom ispod maslina i čempresa bi se iseljenici-povratnici sastali i razgovarali. Oni koji su se iz Amerike povratili bili su drugačije obučeni od onih, koji su bili u Australiji ili Novoj Zelandiji, također su drugačije i glasnije govorili. Na dugom pižulu pred crkvom bi sjedili mornari, a pokraj njih na pižulu pokraj vrata su sjedili noštromi. Na lijevoj strani na pižulima — koji su bili bolje ograđeni — sjedali su brodoglasnici, kapetani, a i tenenti, kad bi bilo slobodnog mjesta. Svak bi se obukao u ono, što je najbolje imao. Seljanke u crnim širokim haljinama i krasnim bluzama, a žene brodoglasnika i kapetana obučene po gradski s velikim i širokim kapelinima, na kojima bi vijale velike perjanice. Bilo je dosta starijih žena, koje su nosile mali šešir na glavi, što je bio jedino običaj na Pelješcu, ali je bila samo jedna jedina žena, koja bi se obukla u šarenu pelješku haljinu, po imenu Marija Sabovica Njakarina. Svak bi davao svoje razloge u grupicama od tri ili četiri osobe. Među kapetanima bi se uvijek čuo visočiji glas staroga kapetana Njaka-re. U većim blagdanima bi brodoglasnici i kapetani došli u njihovim flajdama, kanetama i patentima. Grehota da ti kapetani nijesu ostavili nikakovu uspomenu svog života na moru, jer njihovi doživljaji bi bili vrlo interesantni. Uzrok tome je moguće da su oni vodili vrlo sebični život, tako je krug njihovih interesa bio sasvim zatvoren.

U unutrašnjosti crkve socijalna divizija, bila je lako vidljiva, ali ne toliko kao pred crkvom — ali Kosovićeve, Buntjelićeve, Brajkove, Bijelićeve i Krsteljeve obitelji su uvijek u određenoj grupi pred glavnim oltarom imale posebno svoje mjesto.

Zvono je zaklecnulo, što je bio znak da se ide u unutrašnjost crkve, što sam i ja učinio, ali se nijesam smjestio na isto mjesto kao što sam to običavao prije nego sam na more išao, to jest na banak (klupu) pokraj fabricijera, već sam stao uz banak sa sestrom i ocem. To je bio banak, koji je pripadao našoj obitelji, kao i našoj rodbini, dunda Kosića i dunda Vlašića. Takov su namještaj imale većina obitelji, te su ti banci bili tako urađeni, da se je na njima moglo klečati, ali kad bi se željelo sjesti, leđa bi se okrenula prema glavnome oltaru i tako kad bi Dum Pero Bijelić počeo davati »pridiku«, svak bi sjeo i njemu okrenuo leđa. Moguće,

da je taj običaj izgledao neuljudan, ali je imao svojih vrлина, jer bi narod sjedeći počinio i porazgovarao se sa susjedima. Mladići koji bi uspravno stali pokraj glavnih vrata crkve mogli su da na taj način vide svoje vjerenice, svoje simpatije ili djevojčice, na koje su »bacili oko«. Bilo je i mladića, koji su bili vraguljasti i nalazeći se na tako vrlo »strategijskom« položaju, oni bi djevojčice oštro promatrali i direktno u oči gledali, a kad i kad bi i okom namignuli. Ovaj postupak bi djevojčice donekle embalarao i njihovo bi se lice zarumenilo, ali što je bilo najgore za djevojčicu jest, da joj nije bilo načina da ona odgovori tim mladenačkim koketiranjem — niti s malenim posmijehom niti sa moskarićem, jer su na nju majčine, očeve ili rodbine oči u ovo vrijeme bile naperene kao reflektori, da djevojčici spriječe da ona ne bi slučajno učinila kojekavu etiketničku pogrešku. Izvan pažnje njezinih roditelja, bilo je i »petegula«, koje su imale vrlinu da na brzu ruku mnogo povećano sve na daleko rastresu. Ja nijesam sjeo, jer sam na taj način mogao da slobodno pogledam moju simpatiju Jerku Bojanić, koja bi mi uvijek odvrtila s malenim milim posmijehom — što je za mene bio sretan čas, tako da i do danas, poslije dugi niz godina — u svojim grudima osjećam onu davnu duševnu radost.

Drugi dan kući je bio bagdan Stjepan-dan, imendan mojem ocu, što je uvijek bio veliki dan u našoj kući i na objed bi taj dan došli nekoji prijatelji, ali je uvijek bio naš dobri Kumpar Ivan Mažuran iz Nakovane, kao i naša rodica Bonfijolo iz Sela Stanković. Poslije podne bi došli i drugi da ocu imendan čestitaju, žele mu dugi život, dobro zdravlje i da dočeka svakoga dobra od svoje djece. Niti jedan od prijatelja, koji bi došli taj dan ne bi došao »praznih ruka«, jer bi svak donio po nešto mojem ocu za dar, tu bi donijeli jaja, krumpira-gomjica, suhih smokava, mindula, rakije, pečenoga vina i komada pračevine. U ono vrijeme su sela bila puna naroda i svaka bi obitelj ubila po jednu svinju. Budući da je moj otac bio vješt po sudu i na libra tavulara, i da je od općinskog suda bio postavljan kao todur (skrbnik) udovicama, koje su svoje muževe izgubile na moru ili u dalekom svijetu i da im se je on malo ikad za te usluge u novcu naplatio, njemu bi kao uzvrat uvijek dobro platili i donijeli dobar komad pračevine, tako da smo svake godine imali i više od jedne maštele posoljene pračevine i pod gredom u kuhinji na štapu nanizanih kobasica.

Budući da se je malo išta radilo za dvije sedmice, ja sam svoje vrijeme prošao cijepanjem drva za naš špaher, išao bucati na gavune, ili loviti lignje, a po danu kad bi bilo lijepo vrijeme pošao pokraj mora uživati krasnu prirodu. Nedjeljom i drugim blagdanima bi sa drugima — kako je to bio običaj već odavna — išao na izlet kao: na Rt sv. Ivana, odakle se je uživalo veliku i krasnu panoramu, u Luncijatu, gdje bi se uživalo ići na brijeg odakle bi se također uživalo divne i vrlo interesantne poglede. Gdje god bi se išlo i do samostana Gospe od Karmena, odakle se je moglo vidjeti i uživati otok i grad Korčulu, otok Mljet, kao i nekoliko malih otočića i cijelo mjesto Orebić. Ove su se peregriacije vršile ne radi kakvih vjerskih osjećaja, već su to bila jedina mjesta, gdje bi se oni mogli sastati s prijateljima i drugima iz drugih sela sa kojima se inače ne bi mogli sastati, pozdraviti i novosti kao i čakulanje izmijeniti. Jedne nedjelje kad sam se vratio kući sa svojim, moja mila majka nas je na prikuću dočekala sva u suzama i vrlo uznemirena i reče mi »sinko moj, što si učinio, kad si na parobrodu »Mariji Babarović« bio ukrcan«, jer nam ovdje u ovome pismu pišu, da će poslati žandarme. Otac me vrlo oštro pogleda, što je na mene

vrlo neugodno djelovalo. U mojem djetinjstvu riječ »žandar« je bila dostatna čuti da se svak u kuću prestrašen završi i zato nije bilo čudno, da se je moja osjetljiva majka duboko prepala. Moja sestra Katica i ja smo roditelje nešto umirili i zapitali majku, da nam dade pismo čitati, koje je ona primila kad smo mi bili u crkvi. To je pismo bilo pisano od strane Attilija Fabretta iz Pule i ticalo se je ove stvari. Kad sam bio ukrčan na parobrodu »Marija B.«, morao sam potpisati inventar za sve stvari, koje sam pod moje ruke primio i za koje sam bio odgovoran. Kad sam se iskrcao nijesam nikome predao inventar, jer sam se iskrcao u preši. Kroz kratko vrijeme kroz koje sam bio ukrčan na tom parobrodu se je nešto posuđa razbilo, a nešto izgubilo kad bi ja izlio bujol u kome bi prao posuđe. Kad je drugi sobar došao na brod, našao je, da je nešto posuđa manjkalo, koje je javio kapetanu broda Vicku Peružoviću, koji je javio Attiliju Fabrettu, moguće oštrim riječima, a ovaj napokon mojim roditeljima u riječima, što je moralo jako uznemiriti moje roditelje.

Čudnovato je, da se toliko toga reklo, pisalo za nešto što je vrijedilo upravo ništa, jer su moji roditelji nešto gorega posuđa sakupili i poslali na agenciju društva, te više o tome nijesmo nikad čuli niti je tko od nas što tražio. Ja ovu neugodnost nijesam nikad zaboravio i kad sam nekoliko mjeseci kasnije bio u Puli, posjetio sam Attilija Fabretto i lijepo mu zahvalio na pismu, kojeg je pisao mojim roditeljima, zahvalio ali onako kako je zaslužio, jezik me je dobro služio. Da je bio isto onako prijatelj, kako se je mojoj obitelji prikazivao, on bi sam sve manjkanje mogao nadoknaditi, jer s tim gestom ne bi bio osiromašio. Ali ovo je još jedan dokaz, kakovi su bili neki prijatelji — i mnogi kapetani, koji bi krali na desno i na lijevo, ali o čemu ne bi nitko nikada saznao.

Dani su prolazili i nije se moglo živjeti bez zarada, ali nijesam imao gdje da se preporučim za »imbarak«. Svoje vrijeme nijesam trošio uzalud, već sam pomagao svojim pri kućnim poslovima i hodio na ribanje, da se barem uhvati dostatno za »obrok«.

Jednoga dana došao je kući kapetan Nikola Habić, u Čikatića selo, da pohodi svoju obitelj, za kratko vrijeme dok se je parobrod »Marija Immakulata« iskrcavao u Trstu, na kojem je on bio ukrčan kao prvi oficir — što sam ja odmah obaznao. Ovo je bio početak mjeseca veljače — zima, ružna vremena — vremena kad mornar najmanje misli na ukrčaj, ali ga nevolja tjera. Jedno poslije podne kad sam išao na more, da osekam šešulom pasaru kume Nine, vidio sam gdje prolazi kapetan Habić, ja skočim na put i uljudno ga pozdravim, te zapitam, da li on ima mjesto za mene, jer da želim opet ići na more i usto mu kažem na kojim sam parobrodima već bio ukrčan. Kapetanu Habiću to kazati je bilo vrlo važno za mene, jer s mojim iskustvom sam mogao imati bolje mjesto, nego prosto za »maloga od fuguna«. Kapetan Habić mi reče, da im je potrebno imati maloga za strojare, ali da ako dječak, kome je on već to mjesto obećao, ne bude mogao doći, da će mu vrlo drago biti meni dati to mjesto, jer da o radu već dobro znadem, a opet da će strojarima biti vrlo drago imati dječaka, koji već znade dobro govoriti talijanskim jezikom — što je mene učinilo vesela i puna nade.

Kapetan Habić je imao dva sina, koji su već plovili morem i živjeli u nadi, da će i oni jedan dan biti kapetani kao i njihov otac. Malo dana kasnije dođe nam na vrata Anica Česvinova s vijesti od kapetana Habića, da se priprvim i budem gotov do dva dana da idem s njim do Trsta.

Ja sam ostao toliko iznenađen, koliko veseo i hitro sam skočio da tu dobru novost javim svojim, koji su također bili vrlo iznenađeni — i sasvijem da je bilo potrebno da idem »trbuhom za kruhom«, ipak je moja majka prolija nekoliko suzica, koje je nastojala da sakrije. Da je duševno malo umirim, ja sam je zagrlio i poljubio, što ju je duboko dirnulo i više suza prouzrokovalo. Ja sam bio veseo, jer sam ovaj put imo ići na veliki parobrod, koji je putovao po »lungo korso«, da ću tako imati zgodu da vidim daleki svijet, o kome sam toliko čuo od mornara, od moga oca, od strica, moje braće, kao i u pučkoj školi, ali najviše od moga oca, jer je on uvijek čitao u jednoj enciklopediji o različitim zemljama i gradovima u koje bi moja dva starija brata, Mato i Vicko stigli, kad su na parobrodima bili ukrčani. Ne samo to, još nas je učio kako da kažemo vrijeme dana po našem meridijanu, kojeg smo imali na pragu od prozora, kojeg su naši pradjedovi tu bili postavili. Također nas je bio naučio da rukom pokažemo »kako stoje« različiti gradovi svijeta. Nije bilo vremena da se gubi, već smo morali na rad, da se moja roba pripravi. Moji su roditelji bili vrlo vješti o tome, jer sam ja bio četvrti sin kojeg su oni na more više nego jedan put pripravili i otpremili. Stariju braću je na more bio odveo kapetan Niko Luketta iz sela Žukovca, s parobrodima »Nereo«. Ići na parobrode, koji se voze širom svijeta jest nešto, što je svaki dječak koji mora ići na more želio. Neki moji drugovi su već to bili doživjeli — Anton Dumović je već bio na »Filipo Arteli«, a moj susjed Anton Paravija se je ukrcao na »Daksu« s dobrim kapetanom Matijom Gabela iz Gabelina sela — i ja sam se osjećao sretan, da je i na mene taj red napokon došao.

Ovoga puta mi je trebalo nešto više robe, zato su moji roditelji upotrebili jedan veliki bavul (kovčeg), kojeg je moj brat Mato bio donio kad se je sa mora povratio, taj bavul su moji roditelji »nabili« svakojake robe, među kojom je bila jedna duzina jeleka, jedan debeli i veliki kaput, kojeg je moja sestra bila prekrrojila od jednog velikog, kojega mi je Katica Pasabanda bila darovala, ali kojeg nijesam volio, jer sam izgledao kao da sam obučen u jedno zvono, u kojem me je uvijek bio stid ići vanka, premda je bio dobar po zimi i po kiši — ali dječak je uvijek osjetljiv kao dječak. Ne ću nikada zaboraviti, kako bi mi majka nešto robe donijela do bavula i rekla mojem ocu »i ovo će mu služiti« — majka uvijek brižna majka. Moja mamica je tislula u bavul svega i svašta — potrebnog i nepotrebnog i poviše sve te robe u bavulu je bila položena moja crna mornarska knjižica.

Napokon je došao dan odlaska, ja se sa mojom mamicom zagrlio i poljubio — zagrljali i poljupci — vanjski izražaji dubokih duševnih osjećaja i žalosti, koji se ne mogu u cijelosti opisati i koje samo doživljuju majka i dijete, kad se moraju odalečiti jedan od drugoga. Majka se je dobro i hrabro uzdržala, sasvim da je konkretno znala, da će dosta vremena proći, dok ona opet mene vidi, poljubi i zagrlji, jer je isto tako doživjela s njezinim sinovima, Matom i Tonkom, koji su već bili u dalekom svijetu, u Australiju odletjeli, daleko od njezine haljine, u koju nas je ona mnogo puta ovila da nas spasi očevih batina. Ja sam bio zadnji, koji sam iz njezinog gnijezda odlepršao. Majka me je dopratila do »korte« od prikuća, a kad me više nije mogla grliti i ljubiti, onda mi je preporučavala da se čuvam rdava društva, da ne budem mokar, da često promijenim bječve i da neka pišem često — a ja njome — mama nemoj plakati — sve će biti dobro, ja ću vam često pisati. Moji susjedi su me pred svojim kućama dočekali da me pozdrave. Prva je bila kuma Mara Bračanin s nevjestama Marijom i Anicom, kao i kuma

Paravina s njezinim ćerama Franom i Terom, a na korti su me dočekale tri sestre Kraljević, čijeg se oca dobro sjećam, jer je u lijepom vremenu sjedio na pižulu ispred svoje kuće i uvijek pušio jedan dugi »čibuk«. Mi smo se djeca uvijek »hitali« na njegovoj gomili ispred kuće, kad bi kapetanu Kraljeviću naša buka i vika postala neugodna, ili bi mi djeca slučajno ugazili na njegovo cvijeće, on bi svojim čibukom na nas zamahnuo, ali nas nikad nije udario. Moja sestra Katica i Anica Bračanin su nosili moj bavul i vreću do vlake Gagića, gdje smo imali čekati dolazak barke, koja je vodila kapetana Habića do Korčule. Barka je napokon stigla i mi smo smjestili svoju robu, ali kad je kapetan Habić vidio ve-

ličinu mojeg bavula, on se je nasmijao i rekao mi je, da se veliki bavul donosi kući, kad se s mora vrati, a ne kad se na more ide. Barka je bila prepuna, vrijeme je bilo blago — što je to rijetko u zimsko vrijeme. Ja sam s barke majku mahao s rupcem, a kad smo prošli pokaj kuće Jerke Bojanić, ja sam je glasno pozdravio, jer je bila na prozoru, budući da je znala da od kuće odlazim. Neki seljani, koji su bili u barci s nama, su mi na šaljivi način rekli: »još ti se pelene peru, a ti misliš o ljubici«. Budući da je laki majstral puhaao, brzo smo stigli do Korčule. Ovog puta smo imali putovati s parobrodom »Lokrum« do Trsta i kao po običaju moj otac mi kupi kartu u trećem razredu . .